

ПРЕЗИДЕНТ НАМН УКРАЇНИ, АКАДЕМІК А. М. СЕРДЮК

Вельмишановні колеги!

Свою розповідь про М. М. Амосова я хочу почати із запитань. Ким він був для кожного з нас, хто добре його знав, поважав, любив? Видатним хірургом, що безмежно розширив горизонти в хірургії легень і серця? Творцем, захисником і пропагандистом нових наукових ідей? Людиною, яка чітко визначила свою роль в суспільному житті і піднесла до небачених висот свою соціальну відповідальність?

Чітку відповідь знаходимо в його “Автобіографії”: *“Если бы можно начать жизнь сначала, я бы выбрал то же самое — хирургию и в дополнение — мудрствование над вечными вопросами философии: истина, разум, человек, общество, будущее человечества”*. І далі: *“... прошла жизнь. Что в ней было самое главное? Наверное, хирургия... Хирургия была моим страданием и счастьем”*.

Дійсно, вражає перелік його досягнень в хірургії легень та серця, в медичній науці, біокібернетиці, літературній творчості, в пропаганді здорового способу життя. Вражає його працелюбність, громадянська позиція, глибокий і оригінальний талант публіциста і мислителя. Він був доброю, чуйною та чесною людиною, а його яскравий ореол професійної принадності захоплював нові й нові покоління лікарів.

Багато з присутніх на нашому засіданні були свідками яскравого життя Миколи Михайловича, і для нас він залишається зримим, живим.

Якщо поглянути на людське життя з висоти пташиного польоту, у Миколи Михайловича воно пройшло на зламах кількох історичних епох. Народився в Російській імперії, пережив притаманні їй соціальні й революційні потрясіння, що вирували на її безкрайніх просторах, а також Першу світову й Громадянську війни. Навчався, мужнів, видатних успіхів досяг в радянську добу.

Грізні роки гітлерівської навали Микола Михайлович провів у зоні бойових дій провідним хірургом польового шпиталю. Там, в пеклі людського винищення, руки хірурга Амосова, що змушено не знали перепочинку, набирались вправності, певності, а сам він — неситної віри у своє поклонання.

М. М. Амосов заснував і розбудував Інститут кардіохірургії, котрий носить його ім'я. Я добре пам'ятаю звістку про створення цього інституту, а це вирішувалось в ті часи лише в Москві, що передали мені по телефону з ЦК Компартії України. У цей час шановний Борис Євгенович Патон проводив засідання сесії Академії. Я підійшов до нього і попросив оголосити цю чудову новину. “Ні, —

сказав він,— оголошуй сам”. Мої слова про створення Інституту кардіохірургії, який очолить Микола Михайлович, потонули у шквалі аплодисментів. Б. Є. Патон першим його поздоровив.

Продовжуючи плідно працювати і творити в незалежній Україні, академік Амосов став одним із найактивніших ініціаторів і засновників Академії медичних наук України. Та завжди і всюди лишався самим собою — Амосовим! Тому говорити про таку знану, визначну людину — річ не проста.

Його кредо — бути першим! Вперше в Україні почав лікувати вади серця шляхом хірургічної корекції, одним з перших в Радянському Союзі опанував метод штучного кровообігу, в 1963 році — знову першим — провів протезування мітрального клапана, а через два роки — першим в світі (!) впровадив антитромботичні протези серцевих клапанів.

Було багато інших новацій, що здобулись високими відзнаками. Так, М. М. Амосов і біокібернетика — окрема тема його інтелектуально-наукових уподобань. Микола Михайлович з головою поринув у біокібернетику, яку з ентузіазмом розвивав в інституті, котрий очолював академік В. М. Глушков. Їх об'єднувала віра в майбутнє обчислювальної техніки, створення моделей організму, штучного інтелекту, ефективних систем вирішення різних наукових проблем і практичних завдань.

Активно проводилися роботи з математичного моделювання фізіологічних органів і систем із врахуванням можливостей обчислювальної техніки, теорії управління. Здійснювалися фундаментальні клініко-фізіологічні дослідження системи саморегуляції серця, що дозволило створити і запровадити в хірургічну практику оригінальні конструкції апаратів штучного кровообігу.

До речі, у минулий вівторок я виступав в Інституті кібернетики на урочистостях, присвячених пам'яті Миколи Михайловича, і був вражений теплотою спогадів його учнів та колег, з якими він пропрацював 30 років. А згодом, навіть зосередившись лише на кардіохірургії, продовжував постійно з ними зустрічатися.

Наведу лише невеличкий епізод з його спогадів про співробітників заснованого ним відділу біокібернетики: *“...Я получил величайшее удовольствие от того, что в этом отделе еще сохранились традиции поиска истины. Истины, которая сама по себе представляет собой совершенно независимую от всех условий ценность. Я увидел, что еще и сей час, спустя, наверное, уже сорок лет после создания отдела, его сотрудники сохранили самое главное: страсть к постижению истины”*.

Цікаво, що розробки різних систем моделювання функцій організму людини, у першоджерел яких стояли видатні вчені В. М. Глушков та М. М. Амосов, сьогодні набувають нових обертів. В Європі розпочався спільний проект з моделювання функцій мозку, над яким працюють понад 80 науковців різних країн. Аналогічний проект з вивчення таких функцій мозку, як свідомість та процес мислення було ініційовано Президентом США.

Шановні колеги!

Відновлювати здоров'я сьогодні стає все складніше й дорожче. Тож досвід Амосова в цій корисній справі актуалізується з кожним днем. Він безмежно вірив у можливості людини, в главенство профілактичного напрямку медицини — збереження здоров'я здорових, а своїми науковими і літературними працями спонукав до цього і вчених, і читачів.

Неможливо обійти увагою легендарний спосіб життя Амосова. Свій виклик старінню він зробив публічним. Сотні тисяч людей неозорого Союзу знали про запеклу битву гігантів — Амосова з його віком. Микола Михайлович з року в рік щоранку бігав підтюпцем, а потім вантажив себе фізичними вправами. Не лишала байдужою вже сама концепція його боротьби за повносиле буття: біг, гімнастика, раціональне харчування, відсутність шкідливих звичок.

Такий спосіб життя дозволив видатному хірургу — взагалі-то, людині не надто міцної статури, — витримувати багатогодинні операції аж до вісімдесятирічного віку. І навіть коли літа все ж взяли своє і Микола Михайлович був змушений вшити кардіостимулятор, а згодом в клініці *Reiner Korte* — біологічний штучний артеріальний клапан і два аорто-коронарних шунти, він наполегливо продовжував удосконалювати програму фізичного оздоровлення.

Давайте привітаємо професора Кьорфера, який оперував в 1998 році Миколу Михайловича і сьогодні бере участь у нашому зібранні.

Серед колег професора Амосова завжди виділяла порядність, високий професіоналізм та моральність. Звідки це? Відповідь знаходимо в його спогадах про сім'ю: *“Мама родила мене 6 декабря 1913 года. Она была акушеркой в северной деревне, недалеко от Череповца... Жили очень скудно: мама не брала подарков от рожениц и осталась для меня примером на всю жизнь. Бабушка научила молиться Богу, крестьянское хозяйство — работать, а одиночество — читать книги”*.

Далі! Його чисельні літературні твори відкрили нам Амосова як талановитого письменника. Чим пояснити, що його творіннями зачитувались як спеціалісти, так і пересічні читачі, що вихід кожної нової книги з нетерпінням очікувався і супроводжувався лише зверхпозитивними оцінками рецензентів, що багато з його творів перевидані в десятках країн?

Врахуйте — з часу першої книги *“Мысли и сердце”* пройшло півстоліття? Так, відповідь одна — достеменність та документальність фактів, авторська неповторність та тривожна відповідальність за людське життя. Відкрита сповідь лікаря-письменника не лише байдужим, спонукає до роздумів. Своім життям, своїми справами Микола Михайлович Амосов переконливо довів, що, незалежно від режимів та соціальних устроїв, можна й потрібно жити за високоетичними принципами, не прогибаючи спину, завжди лишаючись вірним своїм переконанням.

Нині, в час суспільного оновлення країни, ми маємо повертатися до історичної пам'яті, до тих великих попередників, які творили і множили славу вітчизняної медицини. Адже, як говорив видатний український хірург М. В. Скліфосовський, *“Народ, який вміє шанувати пам'ять своїх великих предків, має право спокійно дивитися у майбутнє”*.

Дякую за увагу!